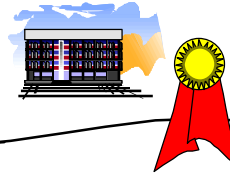

*Філософія,
методологія,
теорія та історія
державного
управління*

Радмила Войтович,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри філософії
і методології державного управління НАДУ

Адаптація системи державного управління до процесів глобальної інтеграції

У межах статті розкрито сутність та роль адаптації державного управління до процесів глобальної інтеграції, визначено її форми, рівні та способи, обґрунтовано те, наскільки вона забезпечує сталість управлінської системи загалом та протистоїть негативним глобалізаційним впливам у функціонуванні окремої держави.

Ключові слова: глобалізація, глобальна інтеграція, глобальна контракція, глобальне взаємозближення, глобальна взаємозалежність, глобальний аутизм, глобальна кооперація, глобальне партнерство, адаптація, трансформація, модернізація, державне управління.

Within this article the nature and role of government to adapt the processes of global integration, defined its forms, levels and methods, grounded as it ensures that sustainability management system as a whole, and is opposed to the negative influences of globalization him in the functioning of individual states.

Key words: globalization, global integration, global contraction, global rapprochement, global interdependence, global autism, global cooperation, global partnerships, adaptation, transformation, modernization, public administration.

Постановка проблеми. Одним із механізмів функціонування системи державного управління в умовах глобальної інтеграції є її адаптація до нових умов суспільного розвитку. Процеси глобальної інтеграції та адаптації тісно взаємопов'язані між собою, оскільки відображають єдиний процес взаємоприлаштування держав у межах відповідного об'єднання, більше того, глобалізація розглядається як процес адаптації системи управління з метою досягнення єдиних (глобалізаційних) стандартів розвитку. Кожна з держав, включаючись у процес глобальної інтеграції, має виробляти стратегію ви-

знання та прийняття єдиних критеріїв ціннісної системи нової моделі геополітичного розвитку. Передусім йдеться про пошук компромісу у відносинах між державами, які включаються в глобальний простір, адже в умовах глобальної інтеграції для кожної системи державного управління принципово важливо мати готовність до новизни та невизначеності, пов'язаної з глобалізаційними ризиками включення у відповідні інтегративні утворення. Держави, адаптуючись до нових умов розвитку, мають виробити стратегічну позицію реалізації своєї власної геополітичної ініціативи.

Адаптація являє собою процес прилаштування, пристосування та облаштування системи управління окремої держави до нових умов глобалізаційного розвитку. В сучасних умовах адаптація є об'єктивним процесом, оскільки вона здійснюється у відповідь на такі еволюційні фактори, як геостратегічна мінливість, історична спадкоємність та глобальна закономірність. У цілому адаптаційне завдання постає перед державою, яка є повноправним суб'єктом глобального простору, і заради того, аби посилити свій геополітичний потенціал, вона змушена пристосовуватись до умов нової ситуації. Це свідчить про те, що процес засвоєння національною державою окремих норм та цінностей суспільної життєдіяльності, зумовлених процесом глобальної інтеграції, завжди має адаптаційне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. На особливу увагу в контексті нашого аналізу заслуговує розуміння адаптації, запропоноване в межах концепції "негативної адаптації" Е.Балабанова. На його думку, адаптація являє собою "підтримання такого рівня життя, який дозволяє зберегти та підвищити (геополітичний) статус та задовольняти матеріальні й духовні потреби індивідів та соціальних груп". Відповідно до цього вченим вводиться поняття "негативної адаптації", яка характеризується переважним використанням чужих ресурсів у забезпеченні життєдіяльності окремої держави чи спільноти [1, с. 48].

У свою чергу, М.Шабанова під адаптацією розуміє "процес та результат взаємодії індивіда із соціальним середовищем, яке кардинально змінюється і в межах якого поступово узгоджуються вимоги та очікування обох сторін, у результаті чого індивід отримує можливість виживання (розквіту), а макросередовище - відтворення та перехід у висхідну стадію" [2, с. 83]. Дещо в іншому ракурсі розглядає адаптацію австрійський дослідник Г.Айзенк, у ній він вбачає стан, за якого потреби індивіда, держави, з одного боку, та вимоги зовнішнього середовища (глобального світу) - з другого повністю збігаються, тобто це стан гармонії між індивідом, державою та глобальним світом. Адаптація в контексті даного дослідницького підходу також розглядається як процес, за допомогою якого досягається гармонійний стан. Саме тому Г.Айзенк виходить із того, що адаптація завжди є відносною, оскільки абсолютно досягнути її практично неможливо, адже оптимальної реалізації

потреб без порушення відносин із глобальним середовищем досягнути практично не вдається [3, с. 25].

Особливо цікавим з методологічної точки є розуміння адаптації, запропоноване американським дослідником Л.Філіпсом, відповідного до якого під нею розуміється процес засвоєння норм, вимог, які пред'являються до держави з боку інших держав. Виходячи з цього адаптація має цілеспрямований характер стосовно перетворення соціально-політичної дійсності [4].

Метою статті є з'ясування сутності та ролі адаптації державного управління до процесів глобальної інтеграції, визначення її форми, рівнів та способів, обґрунтування того, наскільки вона забезпечує сталість управлінської системи та протистоїть негативним впливам у функціонуванні окремої держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне управління в умовах глобальної інтеграції спрямоване на прилаштування до нових умов розвитку. Це, у свою чергу, приводить до того, що в умовах глобальної інтеграції відбувається засвоєння певних норм, традицій та ціннісних орієнтацій держав, які є суб'єктами відповідного інтегративного об'єднання. Завдяки цьому держава здобуває можливість входження, ствердження та повноправного членства в межах такого об'єднання, що, у свою чергу, не виключає можливості для держави зберегти свою національну ідентичність. Здебільшого глобалізаційна адаптація не перешкоджає реалізації національних інтересів окремих держав, а лише гарантує їм можливість для вільного взаємообміну. Радикальні форми адаптації системи державного управління відповідно до глобалізаційних стандартів розвитку можуть привести до геополітичного конфлікту, а це, у свою чергу, зумовить необхідність пошуку форм геополітичного захисту держав.

Адаптація в цьому контексті передбачає формування такої системи організації влади, яка відповідає умовам розвитку сучасного світу і співвідноситься з мінливістю нових геополітичних стратегій. Адаптація також розглядається як процес зміни соціально-економічних, політичних та організаційних форм життєдіяльності держави. Водночас адаптація як процес прилаштування до зовнішнього середовища системи державного управління передбачає певну її організаційно-функціональну залежність від такого середовища. Вона характеризує не лише прийняття критеріїв та умов певної ситуації, а й соціально-економічне та політичне освоєння зміни певного типу цілісності системи суспільних відносин (адаптація до нового соціального устрою), а також і здатність узгодити власні умови розвитку з відповідними соціальними порядками, за якими живе глобальний світ (адаптація до перехідних умов, фактичне їх сприйняття). Відповідно до цього постає питання про визначення ресурсів активізації (стимулювання) процесів адаптації. Важливим таким ресурсом виступають організаційні дії державної влади,

які створюють як безпосередньо для громадськості, так і для самого інституту влади умови прилаштування до нової геополітичної ситуації. Це, у свою чергу, свідчить про те, що гнучкість та ефективність адаптаційної політики безпосередньо залежить від механізмів діяльності органів державної влади.

У контексті з'ясування сутності адаптації як основного механізму державного управління в умовах глобалізації доцільно чітко відмежовувати його зміст від поняття прилаштування. Адаптація являє собою комплекс прийомів, які дають змогу системі прилаштуватись до нових умов розвитку, виходячи з цього вона є чітко організованим способом прилаштування до вимог відповідної соціально-економічної та політичної ситуації, викликані умовами глобальної інтеграції. Отже, адаптація має забезпечувати відповідність цілей та цінностей системи державного управління та її структурних елементів у межах певного інтегративного об'єднання. У свою чергу, прилаштування характеризує собою процес пристосування до вимог певної суспільно-політичної ситуації, зумовленої умовами глобальної інтеграції. Кожна держава постає в таких умовах, які вимагають від неї відповідного пристосування до певної ситуації, з цієї метою вона використовує відповідні прийоми та засоби, які дають можливість подолати негативні виклики такої ситуації, розгорнувши її на користь власного розвитку. Таким чином, прилаштування включає сукупність механізмів, які дають змогу державам узгоджувати вимоги зовнішнього світу (зовнішньої політики) із критеріями, потребами та цінностями власного (внутрішнього) розвитку.

Виходячи з цього важливим складовим елементом адаптації системи державного управління є узгодження її з глобалізаційними стандартами суспільного розвитку. Адаптацію в такому розумінні характеризує процес встановлення відповідності у відносинах між державами в межах глобального простору (здебільшого йдеться про досягнення балансу в розвитку держав).

У цьому плані можна виокремити дві форми адаптації, перша приводить до змін глобального простору в цілому, які відбуваються відповідно до реалізації геостратегічних потреб держав (пасивна), та друга форма адаптації (активна), яка приводить до зміни системи державного управління (створення спеціальних структурних підрозділів, реалізація нових управлінських функцій), які забезпечують адаптацію до умов глобалізаційного розвитку. Особливою формою адаптації є гомеостатична, яка забезпечує відповідність функціонування окремої держави умовам глобалізаційного середовища, зокрема що стосується відповідності системи цінностей цінностям глобалізаційного розвитку. До форм адаптації також доцільно віднести інтеракційну адаптацію, яка характеризує реалізацію потреб у функціонуванні системи державного управління шляхом усвідомлення державою своєї залежності від глобального світу. Така форма адаптації є результатом засвоєння окремою державою стандартів глобалізаційного розвитку, інакше

це може трансформуватися в окремий виклик для світу, який не хоче жити за єдиними нормами життєдіяльності. Саме тому, аби адаптація не виявилась радикальною для окремої держави, її політика має бути особливо гнучкою за таких викликів, а тому держава має користуватись умовами глобалізаційного розвитку для реалізації своїх власних національних інтересів, цінностей та потреб. Це, у свою чергу, може виступати запорукою прийняття ефективних державно-управлінських рішень.

Якщо нація у виборі стратегії своєї глобальної інтеграції здобуває соціально-політичну та економічну стабільність, тоді вона простіше сприймає установки розвитку глобального світу, його вимоги, загальноприйняті правила, критерії нормативної поведінки, притаманні для всіх суб'єктів інтегративного об'єднання. У нашому розумінні таку форму прилаштування держави до умов глобальної інтеграції можна назвати системною глобалізаційною адаптацією. Застосування цієї форми адаптації являє собою такі способи прилаштування, регулювання та гармонізації системи державного управління, які є важливим критерієм включення держави в глобальний простір і які забезпечують її відповідність установкам, правилам, вимогам глобалізаційного розвитку. У процесі системної глобальної інтеграції держава адаптується до нових вимог відповідно до своїх потреб, інтересів, прагнень та можливостей національної та державно-управлінської ідентифікації. Одним із принципів реалізації системної глобалізаційної адаптації є функціональна гнучкість, яка забезпечує здатність системи державного управління змінювати структуру організації влади та управління суспільним розвитком відповідно до умов глобалізації.

Складовими елементами системної глобальної адаптації є прийоми, способи та стратегії адаптації.

Способи адаптації держави до умов глобальної інтеграції визначаються ієрархією цінностей, притаманною для певного типу суспільного розвитку, а також і цінностями, пріоритетними для певного інтегративного об'єднання. Здебільшого такі способи адаптації визначають напрями геополітичної стратегії держави, а відповідно до цього і рівні відносин між державами. На першому рівні формується залежність від умов глобалізаційного розвитку (аккомодативна адаптація), на другому рівні адаптації держави намагаються прилаштувати зовнішнє середовище відповідно до умов національного розвитку (на власну користь) (асиміляційна адаптація), на третьому рівні відбувається безпосередній та цілеспрямований вплив держави на глобальний розвиток відповідно до потреб та умов включення їх у процес глобальної інтеграції (глобальна адаптація). На четвертому рівні відбувається уподібнення системи державного управління окремого суспільства до управлінських систем інших держав, які є суб'єктами інтегративного об'єднання (трансформаційна (трансформаційно-глобалізаційна) адаптація). Такий

рівень адаптації, у свою чергу, характеризує геополітичну переорієнтацію держави шляхом трансформації її зовнішньополітичних векторів та установок відповідно до нової ситуації. Така форма адаптації є найбільш ефективною з нашої точки зору, оскільки забезпечує певне "геополітичне вросання" держави в структуру нової системи міжнародних відносин. Відмінності у способах адаптації державного управління залежать від стратегії адаптації, яка визначає її відповідні цілі та закономірності.

Стратегія адаптації характеризує собою сукупність цілеспрямованих та організуючих дій, які спрямовані на досягнення державою цілей глобалізаційного розвитку. Це, у свою чергу, забезпечується за допомогою гармонізації способів функціонування держав та приведення їх у відповідність з інтересами, установками та ціннісними орієнтаціями глобального світу. Виходячи із цього доцільно визначити основні принципи, за допомогою яких здійснюється стратегія адаптації. Серед таких принципів ми виокремимо принципи: історизму (держави, включаючись у певні інтегративні об'єднання, все одно продовжує жити своїм історичним досвідом); соціально-політичного генетизму (етапи розвитку держави шляхом прилаштування до нових умов життєдіяльності, побудовані на засадах геополітичного традиціоналізму); взаємозв'язку геостратегії та внутрішніх умов (держави адаптуватиметься до нових умов розвитку лише виходячи із власного соціально-політичного потенціалу, а також залежно від вимог, які висуваються з боку глобального світу).

Залежно від реалізації цих принципів стратегія адаптації може включати кілька форм, які визначають її спрямованість. Перша така форма (активна) пов'язується із прагненням держави вдосконалити власну систему управління шляхом налагодження відповідних відносин із глобальним світом. Друга форма стратегії адаптації має пасивний характер і здебільшого спрямована на уникнення різних форм внутрішньої трансформації системи державного управління в межах певного інтегративного об'єднання. Здебільшого тут йдеться про те, яким чином зберегти можливість реалізувати відпрацьовані технології державного управління та стереотипізовані прийоми управління суспільним розвитком. Активна стратегія адаптації побудована на централізованих діях окремої держави по відношенню до глобального світу.

Виходячи з цього основними механізмами адаптації, на нашу думку, є: радикальна адаптація (передбачає кардинальну трансформацію системи управління окремої держави відповідно до умов глобалізаційного розвитку); унікаюча адаптація (кожна з держав є суб'єктом глобального простору, а тому, хоче вона того чи ні, її управлінська система все одно змушена прилаштовуватись до відповідних умов); компенсаційна адаптація, яка здійснюється з метою заповнення певних невідповідностей, які має систе-

ма державного управління в умовах глобальної інтеграції. Такий механізм, у свою чергу, вимагає прийняття відповідної нормативно-правової бази, яка працюватиме водночас і на реалізацію національних інтересів, і на її геополітичний статус у світі.

Адаптація системи державного управління відповідно до умов глобалізаційного розвитку з необхідністю також має включати механізми забезпечення геополітичної рівноваги (балансу) управлінської системи, які спрямовані передусім на забезпечення толерантності (взаємодотримання цінностей та стереотипів) у міждержавних відносинах в умовах відповідного інтегративного об'єднання. Це свідчить про те, що адаптація являє собою такий інтегративний процес, у межах якого має забезпечуватись рівновага, баланс внутрішньої і зовнішньої політики держави.

З огляду на те, що глобальна інтеграція являє собою об'єктивний процес, уникнути якого не вдається жодній країні світу, кожна з держав, аби вписатись у структуру сучасного світу, має вдаватись до такої форми адаптації, яка найбільшою мірою відповідає її національним та геостратегічним інтересам. Саме тому найбільш ефективною формою адаптації державного управління до умов глобалізаційного розвитку є прагматична адаптація. Це така форма адаптації, яка враховує особливості розвитку національної системи державного управління, здійснюючи її корекцію відповідно до умов глобальної інтеграції. Тобто тут держава здійснює корекцію своєї соціально-економічної, політичної та духовної сфери таким чином, аби це не перешкоджало стратегії її розвитку і водночас давало їй змогу виступати повноправним суб'єктом глобального об'єднання. Найбільш вдалою формою адаптації, з точки зору американських дослідників Ф.Маккінлі, С.Саджаді, Е.Кастена та Б.Чена, є композиційна адаптація. З позицій такого дослідницького підходу композиційна адаптація сприяє динамічній зміні структури та системи управління у відповідь на зміни відповідної ситуації, викликані здебільшого революційним характером [5].

Аналізуючи механізми адаптації систем державного управління до умов глобалізаційного розвитку, доцільно звернути увагу на критерії та показники рівня такої адаптації. Переважною мірою основним критерієм адаптації є рівень соціально-економічного та політичного розвитку держави, який і визначає пріоритети її внутрішньої та зовнішньої політики. Показники рівня адаптації залежать від рівня досягнення балансу в реалізації національних та глобалізаційних інтересів. Виходячи з цього показники адаптації мають кількісний, якісний та структурно-функціональний характер, відповідно до яких і можна визначити ефективність чи неефективність управлінської системи за умов пристосування її до нових умов розвитку. Індекс адаптації є показником визначення рівня відповідності окремої системи державного управління глобалізаційним стандартам розвитку, а головне

визначення рівня відповідності між рівнем розвитку такої системи та потребами, які висуває глобалізаційний розвиток. Такі потреби, у свою чергу, визначаються певними факторами, які й встановлюють характер індексу адаптації. Виходячи з цього слід ідентифікувати так звані факторні індекси адаптації, які характеризують процес прилаштування держави до потреб глобалізаційного розвитку (колегіальні індекси) і процес прилаштування окремої людини до системи комплексних потреб, які зумовлені процесом глобалізації (індивідуальні індекси). На основі цього можна визначити перспективи функціонування системи державного управління залежно від показників її адаптації до умов глобалізаційного розвитку. Виходячи з цього можна встановити рівень адаптації системи державного управління, який переважною мірою визначається ступенем інтегрованості держави в глобальний простір. Якщо ступінь інтегрованості держави є високим, то і рівень адаптації є високим та сталим, якщо ступінь інтегрованості є низьким, то і рівень адаптації є низькосталим.

Залежно від рівня ефективності функціонування системи державного управління адаптація характеризується активним та пасивним впливом. Так, зокрема, на активну адаптацію здатна держава, яка має чітко збалансовану внутрішню та зовнішню політику, а тому вона може виступати лідером геополітичного простору, завдяки такому впливові вона може змінювати структуру глобальної інтеграції. Пасивна адаптація характеризує безпосереднє сприйняття державою цілей та цінностей, які притаманні для певного інтегративного об'єднання за умови включення до нього. Виходячи з цього в процесі глобальної інтеграції кожна з держав повинна мати відповідну адаптаційну стратегію, яка б передбачала успішність вибору того чи іншого варіанта прилаштування держави до глобального простору. При цьому кожна держава самостійно має чітко оцінювати: обмеження національного розвитку, яких зазнає держава на умовах включення до відповідного глобального об'єднання, форми дестабілізаційного впливу та засоби протистояння їм, геополітичний потенціал держави в умовах прилаштування його до глобального простору.

Альтернативою адаптації є дезадаптація, яка проявляється у відсутності адекватного включення держави у світовий глобалізаційний простір та відповідного прилаштування до нього. З урахуванням цього можна говорити про своєрідний адаптаційний дисонанс, який характеризує суперечність у розвитку світу та окремої держави зокрема, що є результатом неприйняття глобалізаційної картини світу. Важливим показником дезадаптації держави в умовах глобальної інтеграції є низький рівень геополітичної свободи, а в результаті цього і механізми реагування на виклики глобального світу, що безпосередньо позначаються на системі відносин з іншими державами. В результаті держава опиняється в ситуації адаптаційного бар'єру, здолати

який можна лише шляхом вироблення цілеспрямованої геостратегії. Якщо ж державі не вдасться здолати адаптаційний бар'єр, з очевидністю вона може опинитись у ситуації псевдоадаптації, яка характеризуватиме зовнішні форми прилаштування держави до певної ситуації, зберігаючи при цьому негативне ставлення до норм та вимог глобалізаційної ситуації (антиглобалізм).

У цьому контексті доцільно особливу увагу звергнути на механізми, які забезпечують баланс між державою та вимогами глобального середовища. Більше того, аби адаптація з часом не еволюціонувала в дезадаптацію, прилаштування держави до глобалізаційних умов розвитку має базуватись на внутрішній інтеграції нації.

Відповідно до цього постає питання, чому одні держави успішно вписуються в нову глобалізаційну реальність та її соціально-економічні та політичні умови, а інші лише накопичують протестний потенціал проти прилаштування до таких умов. Саме тому доцільно чітко ідентифікувати інтеграційні можливості держави, а на основі цього визначати її стартові умови адаптації до умов розвитку сучасної ситуації. Це, у свою чергу, визначить перспективність чи неперспективність адаптаційних стратегій держави. В цьому контексті можна ідентифікувати стратегічну адаптацію, яка розрахована на довготривалу адаптацію системи державного управління, та тактичну адаптацію, що стосується конкретних дій, відповідно до окремої ситуації, а головне розрахована на короткий період часу.

У цілому система державного управління не може бути ефективною в умовах глобалізації, якщо вона включена в процес адаптації до розвитку сучасного світу, прилаштовуватись до його змін, розробляючи найбільш ефективні прийоми реагування на неї. Водночас адаптація має супроводжуватись створенням власного внутрішнього (національного) простору, який характеризується внутрішньою системою організації влади та стратегією внутрішньої інтеграції (збереження організаційно-функціональної цілісності). Виходячи з цього ефективна система державного управління має бути спрямована на здійснення зовнішньої адаптації та забезпечення внутрішньої інтеграції. Адаптація як процес прилаштування суспільства до нової системи державно-управлінських цінностей з очевидністю ставить питання про механізми збереження власної системи цінностей, переймаючи при цьому найфундаментальніші цінності інших. У цьому плані важлива роль має належати так званим інтеріоризаційним механізмам адаптації, відповідно до яких відбувається запозичення з глобального світу певних норм, цінностей, зразків поведінки, які забезпечують ефективність функціонування окремої національної системи державного управління. Процесуально адаптація зводиться до прийняття певних норм глобалізаційної життєдіяльності, відповідно до якої держави мають надіятись певною гнучкістю та ефективністю в сприйнятті нових умов такої життєдіяльності. Адаптація систе-

ми державного управління зводиться до можливості держави користуватись певними умовами суспільно-політичної ситуації на користь реалізації своїх потреб та інтересів.

Таким чином, у процесі адаптації відбувається прилаштування держави передусім до нового геополітичного середовища, в результаті чого держави вибудовують певні стратегії державно-управлінської діяльності, які працюють на включення їх у глобальний простір. Процес такого включення передбачає відповідні фази: початкова (характеризує вплив суспільства на процес адаптації системи державного управління до умов глобалізаційного розвитку); власне адаптаційна база (засвоєння певних норм суспільної життєдіяльності з боку суспільства та легітимізація їх органами державної влади); інтеріоризаційна фаза адаптації (характеризує підлаштування глобального світу та особисті його розвитку під стандарти розвитку окремої національної держави). У свою чергу, інтеріоризаційна фаза адаптації відіграє надзвичайно важливу роль, оскільки дає змогу зберегти власну специфіку та закономірності функціонування й розвитку національної системи державного управління. Це, у свою чергу, свідчить про те, що держави, активно прилаштовуючись до умов глобалізаційного розвитку, змінюючи їх, тим самим створюють такі умови, які можуть забезпечувати реалізацію спільних цілей геополітичного розвитку між державами. Відповідно до цього основним критерієм адаптації національної держави та її системи управління до умов глобальної інтеграції є зміна певної геополітичної ситуації, яка визначає стратегію розвитку такої держави, а тим самим і її інтегрованості у глобальний простір. Такий варіант адаптації закономірно може містити два рівні: суперництво та співпрацю. Адаптація шляхом суперництва може привести до виникнення геополітичного конфлікту - тоді, коли держава намагається нав'язати глобальному світові свій варіант прилаштування до глобалізаційних умов розвитку. Адаптація шляхом співпраці держав характеризує вироблення спільних цінностей та механізмів прилаштування до глобалізаційних умов, які не суперечать ціннісним орієнтаціям розвитку сучасного світу в цілому.

Таким чином, з методологічної точки зору адаптація системи державного управління являє собою і процес, стан та механізм її функціонування. Так, з одного боку, процес адаптації характеризує приведення системи державного управління у відповідність із загальновизнаною в межах глобального простору системою цінностей та норм. Стан адаптації розкриває специфіку взаємовідносин держав у межах глобального простору, що тим самим визначає потенціал їх адаптованості до умов розвитку. Такі взаємовідносини, у свою чергу, можуть мати характер суперництва чи співпраці або ж і балансу між ними. Це, зокрема, пов'язується з тим, що система державного управління, аби набути сталості та ефективності розвитку, з необхід-

ністю має бути адаптована до умов розвитку інших систем державного управління. Механізми такої адаптації, на думку Л.В.Корель, мають включати такі стадії, як: 1) соціальний шок; 2) мобілізація адаптивних резервів (ресурсів); 3) відповідь на виклики соціального середовища (умови глобалізаційного розвитку) [6].

Виходячи із такої класифікації стадій адаптації можна ідентифікувати рівень адаптованості держав, відповідно до цього можна констатувати групи держав, які "виступають лідерами глобалізаційного розвитку", оскільки активно адаптуються до умов глобалізації, інші дотримуються "наздоганяючого" розвитку, оскільки засвоюють моделі розвитку, вироблені іншими державами (адаптаційні держави), до третьої групи держав відносять ті, які зупинились на одній із стадій розвитку, "переживають своєрідний глобалізаційний шок" і не лише адаптуються до нових умов розвитку, а й не хочуть цього (виживаючи в нових умовах). Саме тому одним із важливих компонентів адаптації є раціоналізація поведінки держав, яка тим самим має зводитись до "заміни внутрішнього слідування звичаям планоїрної адаптації та констеляції інтересів" [7, с. 635].

Здебільшого адаптація системи державного управління в умовах глобальної інтеграції на пострадянському просторі має свої особливості, оскільки вона відбувається "в умовах крутої ломки інституційної системи суспільства і витіснення норм та цінностей, які існували протягом життя кількох поколінь" [8, с. 45]. Проте, на думку Л.А.Беляєвої, "нові інституційні форми, норми та цінності мають поки що локальне поширення, у результаті чого обмеженими є їх можливості у підтриманні адаптаційних зусиль значних прошарків населення" [8, с. 47]. Таким чином, статус держави в межах глобального простору визначається рівнем адаптації суспільства до нових умов розвитку.

Важливою проблемою, яка потребує детального розгляду в межах даного аналізу, є дотримання правових формальностей у процесі адаптації держави до нових умов розвитку. Це безпосередньо пов'язується із потребами умов глобальної інтеграції прилаштовуватись до нормативно-правової системи інших держав, яка є пріоритетною в цілому для глобального простору. Оскільки окремі держави достатньо неохоче включаються в глобальний простір, то й таку нормативно-правову систему вони сприймають як формальну, яка реально не впливає на певні цінності, переконання та норми в розвитку національних держав. Проте в умовах глобальної інтеграції переважною мірою йдеться про соціально-політичну, економічну та культурну адаптацію держави до нових умов розвитку. В цьому контексті відомий англійський дослідник Дж.Беррі розробив концепцію акультурації, яка базується на двох основних критеріях: ставленні індивіда до своєї власної культурної ідентичності та взаємозв'язку держави з глобальним світом. Ана-

лізуючи ці критерії, Дж.Беррі виокремив специфічну стратегію поведінки громадян в умовах адаптації, серед них: асиміляція, інтеграція, сепаратизм та маргіналізація [9, с. 15]. Виходячи з цього вчений визначив форми акультураційної установки, які визначають характер адаптації суспільства до умов глобалізації. Проте акультурація не завжди сприяє успішній адаптації громадськості до умов розвитку, оскільки адаптаційний процес для більшості передбачає не формування нових установок, а прилаштування до вже існуючих. Саме тому успішність адаптації залежить від можливості громадськості вписатись у глобалізаційні стандарти розвитку (інтегруючись у глобальний простір). Здебільшого тут йдеться про те, чи створює процес глобальної інтеграції сприятливі умови для збереження та реалізації національної ідентичності громадськості, збереження її культури, мови та історичного досвіду. В межах даної концепції Дж.Беррі охарактеризував стратегію акультурації, яка включає установки індивідів та держав, які й визначають характер їх геополітичного вибору. Виходячи із цього характер такого вибору стратегії адаптації визначається багатьма факторами. Важливу роль при цьому відіграють етнічні фактори, саме етнічна консолідованість забезпечує високий рівень ідентифікації, а тому і визначає широкі можливості для реалізації стратегії адаптації держави до нових умов розвитку, яка не перешкоджатиме її національній ідентичності.

Таким чином, важливим питанням для більшості держав в умовах глобальної інтеграції є забезпечення геополітичного самовизначення держави в межах глобального простору. Основними параметрами такого самовизначення є: рівень суспільно-політичного розвитку, який включає соціальну безпеку громадян, політику зростання їх доходів, можливості для самореалізації, здатність до прийняття "глобалізаційних правил гри". Це тим самим дає змогу визначити показники потенціалу адаптованості суспільства та держави до умов сучасного розвитку.

Рівень адаптованості системи державного управління до умов глобалізаційного розвитку визначає геополітичний статус держави. Відповідно до цього коригується не лише зовнішня, а й внутрішня політика держави, змінюється стратегія діяльності уряду, коригується вектор суспільно-політичного розвитку. Важлива роль при цьому належить так званій "позитивній соціально-економічній адаптації", яка передбачає такий процес прилаштування до нової глобалізаційної ситуації, який дає змогу "зберегти або і підвищити соціальний статус та задовольнити матеріальні й духовні потреби індивіда та соціальної групи" [10, с. 52].

Щоб вижити та зайняти відповідну геополітичну позицію, кожна із держав сьогодні зобов'язана мати відповідний програмний документ, стратегію "Соціально-економічної та політичної адаптації в умовах глобалізації". Такий документ повинен відображати адаптаційні можливості національної

держави та механізми їх розвитку, навіть і шляхом застосування "негативної адаптації", яка зводиться до можливості здійснення адаптації за рахунок ресурсу інших держав. Це є цілком виправданим, якщо така адаптація працюватиме виключно на реалізацію національних інтересів, а не глобальних.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Адаптація приводить до зміни соціально-економічного та політичного середовища, в межах якого здійснюється узгодження вимог держав із загальнопланетарними стандартами глобалізаційного розвитку, відповідно до чого змінюється система державного управління. В умовах адаптації відбувається коригування системи ціннісних орієнтацій держав, у результаті чого вони постають перед необхідністю пошуку нової глобалізаційної стратегії розвитку, яка актуалізує потребу в розробці та прийнятті відповідної програми суспільно-політичної та економічної адаптації. Радикальна зміна ціннісних орієнтацій держав в умовах їх адаптації до глобальної інтеграції приводить до трансформації системи державного управління, детальне дослідження цього аспекту становить перспективу для подальших розвідок у даному напрямі.

Список використаних джерел

1. Балабанова Е. С. Социально-экономическая зависимость и социальный паразитизм: стратегия "негативной адаптации" / Е. С. Балабанова // Социолог. исслед. - 1999. - № 4. - С. 46-57.
2. Шабанова М. А. Социальная адаптация в контексте свободы / М. А. Шабанова // Соц. исслед. - 1995. - № 9. - С. 81-88.
3. In Search of an East Asian Development Model / Ed. By P. L. Berger and H.-H. M. Hsiao. New Brunswick, 2004. - P. 4. - 456 p.
4. Global Modernities / Ed. by M. Featherstone, S. Lash, R. L. Robertson. Thousand Oaks ; New Delhi. - 2005. - 675 p.
5. Замятин Д. Геополитические образы современного мирового развития / Д. Замятин // Мировая экономика и междунар. отношения. - 2001. - № 11. - С. 10-16.
6. Локальные цивилизации в XXI веке: столкновение или партнерство? - М. : МФК, 1998. - 678 с.
7. Вебер М. Основные социологические понятия / М. Вебер // Избранные произведения. - М., 1990. - 724 с.
8. Беляева Л. А. Стратегия выживания, адаптации, преуспевания / Л. А. Беляева // Вопр. философии. - 2001. - С. 45-79.
9. Berry J. W. 1997. Immigration, Acculturation and Adaptation / J. W. Berry // Applied Psychology: An International Review. - 46 (1). - P. 5-68.
10. Балабанова Е. С. Социально-экономическая зависимость и социальный паразитизм: стратегия "негативной адаптации" / Е. С. Балабанова // Социолог. исслед. - 1999. - № 4. - С. 46-57.